

"העניים היום מקבלים מהמדינה סבסוד נמוך יותר מהעשירים בחיסכון הפנסיוני"

ראיון פרופ' אביה ספיבק, מחוקרי הפנסיה המובילים בישראל, מציע למדינה לעשות צדק חברתי בחיסכון הפנסיוני, וחווה עתיד קודר למגזר הקשישים: "שיעורי העוני בקרב הקשישים צפויים לעלות בעוד שני עשורים, כשהאוכלוסיות החרדיות והערביות יזדקנו"

ASAP ששון

«שיעורי העוני בכ"ל האוכלוסיה ובקרב קשישים זהים כיום, בגלל המדינה הדמוגרפית של ישראל, אבל בקרב הקשישים הוא צפוי לעלות. ביום האוכלוסיות החלשות של חרדים וערבים הן צעירות, אבל כאשר אוכלוסיות אלה יזדקנו, שיעור הקשישים העניים יעלה. בנוסף לכך, האינשוויזון כיום בתוך אוכלוסיות הקשישים גדול בהרבה, והוא יוקצן עוד יותר בעתיד». התחזית הפסיכית מית הזאת שייכת לפרופ' אביה ספיבק, מחוקרי הפנסיה המוביילים לים בישראל, בראיון שנערך עמו לקראת כנס פנסיה, אוריינות פיננסית וביטוח, שיתקיים היום באוניברסיטת בן גוריון.

אביה ספיבק. "פנסיה היא עולם מעורפל וסבוך" צילום: ניר קידר

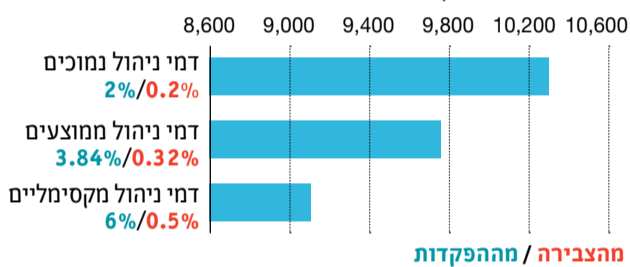
"לבדוק פנסיה כמו עו"ש – זה הרבה כסף"
מהם הכללים הפשוטים שצריך לבדוק בפנסיה?

"תתייחס אל הפנסיה כאל חשבון הבנק שלך. מה שעושים בחשבון בנק זה לבדוק שהכסף שנוכח מהמשכורת אכן הופקד בקרן, ושיש התאמה בין מה שהמעביד כתב בתלוש למה שכתוב בדיווח הרבעוני של קרן הפנסיה. לעתים מעביד נמנע מלהפקיד – אם הוא בצרה פיננסית, או פשוט מטעות. תבין שזה הכסף שלך, ואם יש לך משכורת של 6,000 שקל אז כ-1,000 שקל זה הפרשת המעביד ושלך לפנסיה. מדובר בהרבה כסף. 'הדבר השני הוא שכשאתה עובר מקום עבודה אתה יכול להשאיר את הכסף בקרן הקודמת. בדרך כלל זה לא מומלץ, הרבה פעמים מומלץ להעביר את כל הכסף. הסיבה לכך היא שקרנות הפנסיה מתייחסות אחרת ללקוחות מוקפאים לעומת לקוחות פעילים. 'השלב הבא הוא לבחון את התנאים שאתה מקבל. כלומר, כמה דמי ניהול אתה משלם ומה התשואה שהניבו לך. אף שלי-נו הכלכלנים זה נראה פשוט, את השלב הזה דווקא הכי קשה לצלוח. לרוב האנשים אין בעיה לוודא שיש להם כסף, הם עושים את זה בעו"ש, אבל כמה ריבית הם מקבלים? זה יותר מסובך. 'צריך להבין שהפנסיה תגיע

מך. הרי אם מישהו הולך לקנות מקרן הוא עובר שמונה הנויות, בודק באינטרנט. 'זה נושא שמעניין אותי הרבה שנים, ובגלל זה התחברתי עם פרופ' דוד לייזר, שהוא פסיכולוג כלכלי. בן אדם בישראל לא מבין בכלל את תלוש השכר שלו, הפנסיה וקרן ההשתלמות והביטוח. הוא מסתכל על השורה התחתונה. זה בגלל חוסר השכלה פיננסית? 'כן, זה עולם מעורפל מבחינתו. המערכת הפנסיונית סבוכה, כי היא צריכה לענות על הרבה יעדים. עם זאת, אנשים צריכים להבין את העקרונות הפשוטים. 'אגף שוק ההון הלך לכיוון של הפי-שטח. יש כיום רק מבשר פנסיוני אחד, קרן פנסיה, והשניים האחרים שהיו קיימים (ביטוח מנהלים וקופת גמל) כבר לא רלוונטיים. 'האגף עשה טוב שאיחד את המיסוי על ביטוח מנהלים. ועדיין, כשלימדתי בתל אביב עשיתי הצגת תכלית לסטודנטים, ואמרתי להם להסתכל על התלוש. מי שיש לו 18.3% זה ביטוח מנהלים, ואלה שיש להם 17.5% זה פנסיה, כלומר לאסוף נתונים על הפנסיה. חלק מהנתונים הם של דיווח עצמי – יש לך פנסיה או אין לך פנסיה. זו בעיה, אנשים פשוט לא יודעים. 'איך אתה מסביר את זה שבהחייך לטוב הפנסיה הכי גדולה בחיים, אתה כמעט מתעלם לחלוטין ונותן למושהו אחר לקבל אותה במקרי

דמי הניהול גורמים לפער גדול

הקצבה בתוכנית חיסכון פנסיוני עבור אדם ששכרו בגיל 25 הוא 8,000 שקל - בדמי ניהול מקסימליים, ממוצעים ונמוכים - והוא פורש בגיל 67, בשקלים

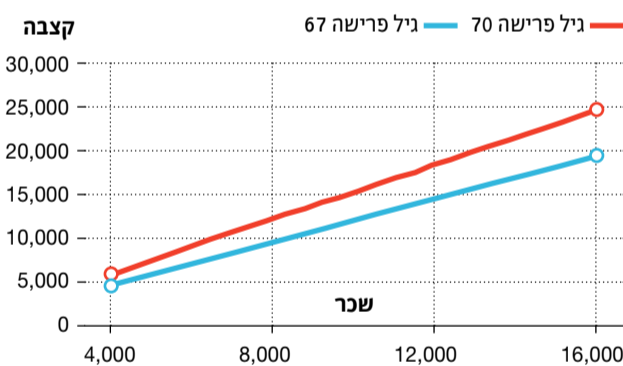

מהצבירה / מההפקדות

מקור: מחקר של שחר צמח ואביה ספיבק במחלקה לכלכלה באוניברסיטת בן גוריון

שלוש שנות עבודה עושות הבדל גדול

השפעת גיל הפרישה על גובה קצבת הפנסיה, בשקלים

מקור: מחקר של שחר צמח ואביה ספיבק במחלקה לכלכלה באוניברסיטת בן גוריון

מתי שהוא. לאדם צעיר יש הרבה סיבות פסיכולוגיות טובות לא לחשוב על עתידו הפנסיוני. קשה לו לדמיין את עצמו כמי שפרש כבר מעבודה. אבל צריך להבין שהעולם כיום אינו העולם של לפני 40 שנה. אז ועד הערב בדים דאג לפנסיה שלך, היום זה אחרת. המדינה מכילה עליך את האחריות לפנסיה. שוק העבודה השתנה, אתה כבר כמעט ולא יוצא לפנסיה מאותו מקום עבודה שהתחלת לעבוד בו. 'בנוסף, ההפרשות לפנסיה בגיל צעיר הן הכי חשובות, כי הן יושבות בקרן הפנסיה הכי הרבה זמן, ולכן צוברות ריבית דריבית. לכן חשוב לחסוך כבר מגיל צעיר. לבסוף, הרבה אנשים נוטים למשוך את פיצויי הפיטורים, וזו טעות. זה חלק חשוב מהחיסכון. 'הפרומה נתנה יותר מדי אחריות לאנשים ספיבק היה מהראשונים לחשוף כי ב-2005 היו יותר ממיליון איש בישראל ללא פנסיה. כיום, בעקבות החלת פנסיה חובה, השתפר

המציב, אך עדיין יש כמה מאות אלפי אנשים ללא פנסיה חובה. 'אם רוצים להבטיח שלאנשים יהיה כיסוי פנסיוני, צריך לחייב את המעביד להפריש לפנסיה – וזה מה שקרה בסוף', אומר ספיבק. עם זאת, לדבריו, 'הרפורמה הטיי' לה על האנשים יותר מדי אחריות, מה שגרם לכך שאנשים שלא מתאמצים בפנסיה. 'אולי המדינה צריכה ללמד פנסיה? לתת ידע מתאימים? 'זה המהלך הבא, לא רק אצ"ל לנו אלא בכל העולם. ב-OECD רוצים לעשות תוכניות לאוריינות פיננסית. החשיבה מתפצלת לשי-ני כיוונים: אחת היא לספק חינוך פיננסי כמו לימוד קרוא וכתוב, וכולם בסוף יבינו בפנסיה. האפי-שרות השנייה היא שיש מחסומים שאי אפשר לעבור, ובסך הכל הנושא לא חשוב כמו קרוא וכתוב. יש בפנסיה מגבלה של מתמטיקה. ברגע שציינת טבלה, יש אוכלו-סיות שמיד מאבדות את הקשב. 'אני אתן לך דוגמה מתחום הרכב. רובנו מבינים קצת ברכב, אבל ברגע שנדרש תיקון משמעותי

תי אנהנו נאטמים ומפסיקים להי-בין. כך הדבר עם פנסיה – אנשים נאטמים. יש מנגנונים פסיכולוגיים שמופעלים בזכות מקרה – יש צורך לתת אמון, לפעול לפי המלצת חבר, לפעול לפי הרגשה שהאיש הזה הוא טוב, המוסך שלו נקי וכדומה".

אז המדינה צריכה לקחת חלק גדול יותר באחריות על הפנסיה? 'כן. המדינה צריכה להכיל פנסיה חובה פשוטה ושווה לכל נפש, עם מינימום סיבוכים, ורצוי עם תשואה נתונה (אג"ח מיועדות).

צריך לקחת את האג"ח המיועדות ולהעביר לרובד של פנסיה חובה לכל אזרחי ישראל?

"כן, אבל זה לא לקחת מקרנות הפנסיה, אלא בתוך הקרן עד גר-בה מסוים. זה יהיה הרובד הבסיסי, שהוא הפנסיה המובטחת הפשוטה, ומעבר לזה כמה שייצא. כיום המ-צב הוא שער פעמיים שכר ממוצע במשק (18 אלף שקל) יש לך תיק פנסיה, בגילים מתקדמים זה יכול להגיע למיליון שקל, ו-35% ממנו זה אג"ח מיועדות של ממשלת ישראל עם תשואה של 4.86%. מעבר לזה אתה לא זכאי. אדם עם שכר מינימום גם מקבל 35% אג"ח מיועדות על הצבירה, ולמעשה הוא מקבל הרבה פחות אג"ח מיועדות ממי שמשכר יותר ממנו. כלומר, העניים מקבלים סבסוד נמוך יותר מהעשירים".

זה קצת מעוות לא? 'זה מוזהב. אדם עשיר וחזק יכול לשאת באי-ודאות השוק, ולעומת זאת אתה מעמיס על החלש את האי-ודאות בשוק וגם דמי ניהול גבוהים. התוצאה היא שפנסיה החובה היא לא מה שפיללנו לה. ספיבק מציע להרכיב את המודל הפנסיוני משכבות. השכ"ב הראשונה היא תשלומי הבי-טוח הלאומי, והשכבה השנייה היא פנסיה חובה. 'אפשר להגיד למדינה, 'אם אתם כבר מסבסדים חלק מהחיסכון הפנסיוני, אז כדאי לעשות זאת בצורה נבונה ותעשו צדק חברתי. אני לא מאמין במי בחגי הכנסה, לכן כולם יקבלו עד 3,000 שקל פנסיה חובה מובטחת באג"ח מיועדות. השכבה השלי-שית היא יתרת החיסכון של כל אחד לפי יכולתו".

מה קורה עם מי שלא עובד? 'זאת בריוק הבעיה – המדינה משכה את ידה מתחום הפנסיה, אז הוא בבעיה".